

LBRIS

We know
books

Adrian Buzdugan

CIORAN

Filosofia unui „antifilosof“

LITERA
București

Editura Litera

tel.: 0374 82 66 35; 021 319 63 90; 031 425 16 19

e-mail: contact@litera.ro

www.litera.ro

Copyright © 2023 Grup Media Litera
Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și fiii

Redactor: Ilieș Câmpeanu

Corector: Oana Apostolescu

Copertă: Flori Zahiu-Popescu

Tehnoredactare și prepress: Marin Popa

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BUZDUGAN, ADRIAN

Cioran. Filosofia unui „antifilosof” /

Adrian Buzdugan. –

București: Litera, 2023

ISBN 978-630-319-157-7

CUPRINS

<i>Poarta cea strâmtă a rezervației Cioran – cuvânt-înainte</i>	
de Ion Dur	7
Pentru o introducere în filosofia lui Cioran	25
I. Chei de interpretare ale reflecției cioraniene	37
I.1. Tarele fiziologice	47
I.1.1. Maladiile trupului	50
I.1.2. Insomnia	60
I.2. Tarele intelectului	64
I.2.1. Luciditatea	67
I.2.2. Excesul	76
I.3. Tarele morale	81
I.3.1. Duplicitatea	85
I.3.2. Fanatismul politic	97
I.4. Tarele „filosofice”	102
I.4.1. Singurătatea	108
I.4.2. Nedesăvârșirea	110
II. Discursul dihotomic cioranian	122
II.1. Filosof și/sau <i>gânditor privat</i> ?	123
II.1.1. De la filosofia tradițională spre o filosofie atipică	126
II.1.2. De la filosofia atipică spre gândirea autentică ...	144
II.2. Între o filosofie a vieții și o filosofie pentru viață	155
II.2.1. O filosofie a tragicului existenței	158
II.2.2. O filosofie practică pseudoeclectică	176

III. Politropia gândirii cioraniene	195
III.1. Ipostazele gândului.....	195
III.1.1. Lirismul	209
III.1.2. Retorica.....	214
III.1.3. Stilul	220
III.1.4. Fragmentarismul	228
III.1.5. „ <i>Je-ne-sais-quoi</i> “-ul cioranian	237
III.2. Ipostazele gânditorului	242
III.2.1. Filosof.....	246
III.2.2. Antifilosof	267
III.2.3. Răzvrătit	271
III.2.4. Excomunicat.....	282
III.2.5. Moralist	295
III.2.6. Înțelept	302
În loc de concluzii.....	311
Cronologie	319
Bibliografie	325
Summary	341
Indice de autori și de termeni.....	349

POARTA CEA STRĂMTĂ A REZERVAȚIEI CIORAN

După ce un creator se stinge, dâra pe care o lasă opera sau scrierile sale devine o rezervație a imaginarului cultural. Așa s-au petrecut lucrurile și după ce E.M. Cioran a început să-și trăiască ziua cea ne-nserată, un loc lipsit de spațiu și de timp și unde, se spune, filosoful-moralist din Rășinariii Sibiului ar fi continuat să fie nemulțumit de sine și de toți, revoltat pe tot ce se întâmplă cu el. O imagine caricaturală, desigur, sugerată chiar de spațiul francez, un simbol pe deplin congruent cu frenezia reflexivă regizată de Cioran de-a lungul întregii sale vieți pământeste.

E de-acum un poncif faptul că, în România postdecembristă, a sporit enorm interesul pentru opera lui Emil Cioran, ceea ce s-a întâmplat de altfel și în alte spații culturale, îndeosebi după moartea filosofului (1995). Gânditorul a fost tot mai citit de o masă din ce în ce mai mare a celor care doreau o lectură cu beneficii personale, cărțile lui Cioran au fost și în atenția doctoranzilor, a participanților la varii conferințe, congrese sau simpozioane, precum și a cercetătorilor din instituțiile de profil. Așa se face că exegeza în marginile scrierilor lui Cioran a înregistrat o curbă mereu ascendentă, au apărut cărți cu demersuri care mai de care mai originale, unele promovând chiar o viziune contradictorie asupra paradoxalului om și filosof, cel din urmă surprins nu doar în ipostaza sa din perioada interbelică românească.

În reflecția lui Cioran receptorul a sperat să afle și a găsit un performant „antreprenor de idei“ (e sintagma filosofului) sau, cum ironic a spus un critic, unul de „pompe funebre“, cu trăiri disperate, în marginile tragicului, cu varii și cu tâlc lamentații despre zădărnicia

LIBRIS | We know books
 vieții și a istoriei, scrierile sale alcătuiind, în cele din urmă, un fel de supermarket de idei existențialiste situate la granița dintre modernism și postmodernism.

* * *

Știm de multă vreme că semnificația pe care o are, la un moment dat, interpretarea exersată asupra substanței intelectuale a unui autor, succesivele scufundări în magma operei sale, oricât de ineputabile ar părea polisemia acesteia din urmă, pot duce la un fel de epuizare semantică a posibilelor sensuri de suprafață sau de adâncime. E un proces care, concomitent, generează nu doar o mai nuanțată cunoaștere a câmpului ideatic care structurează scrierile sau opera unui autor, ci generează totodată sentimentul epuizării hermeneutice a sensurilor, ceea ce înseamnă, frust spus, că acel autor este, într-un fel, „terminat”. Cioran însuși se temea de explorarea unei opere care poate deveni la un moment dat tautologică.

Și totuși, nu avem aici un motiv categoric al îndepărtării de lectura făcută scrierilor cioraniene, sau de continua punere a acestora pe scheletul unei vârtelnițe critice care să înfășoare sau să desfășoare înțelesurile și subînțelesurile gândurilor sublimate de gânditor în paginile cărților sale. Mai cu seamă că, dincolo de atmosfera elaborării textelor, s-au succedat și se succed mereu alte și alte contexte ale receptării, cu noi vectori semantici ai hermeneuticii textuale.

Vom observa astfel că, în ultimul timp, exegeza a încercat nu o dată să identifice o serie de invarianți ai constituirii și existenței scrierilor lui Cioran. S-au încercuit o serie de precarități ale omului și gânditorului, unii le-au numit „defecte de fabricație” preponderent fiziologice, la care se adaugă cred și cele furnizate de psihicul cioranian.

În descendența acestora, dar oarecum și diferit de traseele de până acum, am situa și miza lui Adrian Buzdugan din *Cioran. Filosofia unui „antifilosof”*. Autorul nu este la primul contact cu scrierile cioraniene, iar fondul său aperceptiv este apt pentru interpretări de adâncime. Constată, chiar de la început, cu o pretenție

oarecum radicală, că exegeza filosofului din Rășinari „încă nu a avut parte de o exhaustivă și aplicată abordare filosofică, nu a fost niciodată «cernută» filosofic cu succes. Încă nu știm ce-ar rămâne din Cioran, ce gânduri, ce idei filosofice ar rezista după ce-am îndepărta chirurgical învelișul poetic, stilul laborios, figurile retorice, însemnările prozaice, de jurnal banal, tot ce fură ochiul sau păcălește”.

E limpede la ce porți bate criticul de acum. El merge fără șovăire direct către lada cu zestre a gândirii cioraniene, vrea să depășească acel mod *tautologic* specific unor explorări de până acum, înfruntând în acest fel pe autor și asumându-și „riscul de a lăsa deoparte mare parte din aforismele sclipitoare, renunțând la finele sale observații psihologice, la notațiile sale pe marginea misticilor, a muzicii, a infabilului”. Și asta cu gândul la un spor de sens dacă se poate inedit, pentru a fi cât mai fidel în proximitatea nucleului *gândurilor filosofice* și a *expresiei* la care Cioran n-ar fi renunțat niciodată în cele două spații culturale în care a trăit și a scris.

Demersul lui Adrian Buzdugan este de la un capăt la altul o fenomenologie și o hermeneutică a modului în care s-a despărțit de filosofie cel care a urmat cursurile unei facultăți de filosofie (și litere) și, mai mult, cel care a fost episodic un atipic profesor de filosofie. O asemenea renunțare era declarată ritos în *Cartea amăgirilor* (1936), depoziție reluată sintetic în vreo două-trei pagini, cu o paranteză de o pagină, în *Précis de décomposition* (1949). Nu insistăm aici asupra motivelor cioraniene, invocate sub formă de pamflet cumva jovial, contra filosofiei și a filosofilor, atitudine evident naeionesciană prin accentul pus pe *trăire*. Vom spune doar că vina capitală era, între alte precarități, „indiferența psihică”, o „independență inadmisibilă față de orice stare sufletească” pe care o manifestă mai toți filosofii. Constatarea lui Cioran era dezamăgitoare: „Kant n-a fost niciodată trist. Nu pot iubi oamenii care nu amestecă gândurile cu regretele. Ca și ideile, filosofii n-au destin. Ce comod este a fi filosof!” (Humanitas, 1991, pp. 161–178)

* * *

UBRIS | We know books

Cioran n-a putut fi niciodată un filosof care să semene cu autori precum Leibniz, Kant, Schelling, Hegel sau Heidegger, citiți și înțeleși de un public specializat restrâns. Ca un captiv al unei predestinări, el s-a îndreptat spre Franța, acolo unde reflecția asupra vieții se făcea și în cheia literaturii. Așa au făcut-o Montaigne sau Pascal, dar și – ca o abatere de la sistem – Nietzsche în Germania.

Cel care debutase cu un fel de „ofrandă lirică“ (expresia este a lui Nae Ionescu), așa cum ne apare în mare parte *Pe culmile disperării*, se dovedea încă de atunci, indiscutabil, un scriitor, o constituție poetică înclinată spre cunoașterea nonconformistă a relativității vieții. Pentru că am amintit de mentorul lui, Nae Ionescu, al cărui cod de reflecție Cioran îl imită, voi remarca opțiunea pe care acesta o avea încă din 1921, cu mult înainte de a-i fi profesor viitorului student Cioran; el spune că „valoarea unui cugetător s-ar măsura nu pe numărul sufragiilor pe care le întrunește eventual speculația lui, ci pe *adâncimea cu care el simte nevoia de a gândi și pe gradul de intimitate dintre gândirea și viața lui de toate zilele* [s.n., I.D.]“.

Îl recunoașteți cumva aici pe revoltatul care a fost și a rămas mai totdeauna pe culmile disperării existențiale?! Astfel, nereflectând cu instrumentar „științific“ asupra vieții, Cioran s-a plimbat lejer, de-atunci și până la moarte, pe plaja observațiilor relative, relativizante despre viața de toate zilele și de toate nopțile. Cioran este un existențialist aparte, contemporan o vreme cu Heidegger, ale cărui scrieri nu știm cât de mult le-a citit. Într-o formă proprie, departe de limbajul specializat heideggerian, meditația lui poate fi însă considerată drept una dintre variantele franceze pliate pe „faptul-de-a-fi-în-lume“.

Să nu ne amăgim însă cu aserțiuni iluzorii. Nici Cioran și nici filosoful german nu spun lucruri absolut noi. Nouă și originală este *expresia* rostirii acestor doi autori, a lui Cioran fiind mult mai apropiată de limba naturală. Dacă vom oferi unei audiențe extrase din scrierile acestora, nimeni nu va confunda cui aparțin fragmentele. Spre deosebire de o altă ipostază, pe care o înfățișează undeva, cu oarecare umor, un cunoscut logoterapeut ca Viktor Frankl, în care

ni se povestește cum a răspândit în timpul unei conferințe citate din Heidegger și dintr-o conversație personală avută cu un pacient care suferea de schizofrenie. Ar fi cerut să fie indicat autorul și a constatat că majoritatea audienței a atribuit fragmentele exact invers, formulările lui Heidegger erau puse pe seama schizofrenicului, în timp ce silogismele acestuia din urmă se credea că sunt ale filosofului. Desigur că un atare „experiment“ este riscant și înșelător sub raportul valorii, el este o improvizație care seamănă mai mult a joc de societate și aproape deloc cu un test relevant, chiar dacă ne dă cumva de gândit asupra echivalenței dintre autor și stil.

* * *

Judecând la rece filipica înfierbântată a lui Cioran despre „despărțirea de filosofie“, constatăm că este plină de divagații despre statutul psihologic al bolii, despre scârba care-l cuprinde față de cei care iubesc trecutul, despre spaimă și transmiterea ei aeriană, despre problema sinuciderii (problema fundamentală a filosofiei după Albert Camus), despre femeile nefericite în dragoste, dintre care Cioran numește, la un moment dat, pe patroana lui și a Spaniei, nimeni alta decât Sfânta Tereza, cea care a suferit „o decepție divină în dragoste sau o decepție în dragostea divină“.

Este momentul să observ că despre acest *un fel de Iov* modern sau postmodern (rămânem exclusiv în registrul lui „ca și cum“, dacă nu cumva al comparației care, cum spune francezul, nu este un argument) vorbește și cartea lui Adrian Buzdugan. Un Iov cumva responsabil, pentru că are la el „întrebările bolii“ la care răspunde în orice clipă, un Iov care nu-l așteaptă însă pe Dumnezeu, pentru că acesta este „iremediabil înapoia noastră“, un Iov din care disperarea nu a fost alungată și care, tânăr fiind, a avut norocul singular de a transforma prăpastia irațională a bolii și înfundătura ei într-o „etapă“ nu doar simbolică. Cu sublinierea că apologia bolii sub forma spovedaniei este deseori, la Cioran, o formă de biografie nu totdeauna sublimată în eseu.

LIBRIS | We know books

Dacă există însă unele mari nedumeriri ale lui Cioran, ele se referă doar la oameni de răspântie. „Oare cum s-a putut ca după Iov să mai existe disperare; după Alexandru, faptă, după Platon, gândire, după Cristos, oameni! Noi toți n-am făcut decât să adăugăm și să facem istoria inutilă.“ În rest, răzvrătirea lui Cioran față de filosofie și de filosofi, dar și față de înțelepciune, este ostentativă și nevrotică („promenada schizofrenicului“ numesc Deleuze și Guattari, poate deloc întâmplător, plimbările nocturne ale filosofului), o răfuială infatuată și paradoxală, prin toate aceste reacții Cioran căutând cu orice preț originalitatea (ce vocabulă deșartă!) șocantă a formei și a ideilor emise.

Paginile lui Cioran nu sunt din vreun tratat de filosofie, ci o încercare pe cont propriu de a discredita natura și profunzimea discursului filosofic, fără să instrumenteze cumva conceptual o comparație argumentată cu alte tipuri de discurs. E invocată fundamental și exclusivist *trăirea* rostirii existențiale, sunt date niște nume de filosofi inautentici și atâta tot. Revolta lui Cioran e parțială, căci el nu spune, riguros vorbind, mai nimic nou. Marile și micile idei care-i vertebreează de la un capăt la altul discursul au fost, într-o altă formă expresivă, obsesii ale predecesorilor lui. Ceea ce are propriu, ceea ce adaugă Cioran este stilul, adică sintaxa spiritului său, marca unei rostiri inconfundabile.

* * *

Trei mari și dense capitole structurează demersul lui Adrian Buzdugan. În deschidere ne sunt oferite câteva chei de interpretare ale reflecției lui Cioran, prin identificarea unor precarități ale magmei operei și personalității acestuia. Eseistul descoperă în gânditor un spirit *tarat* – o *tară* deopotrivă ereditară și dobândită, ale cărei niveluri nu reprezintă varii metehne, ci sunt sublimite, mai toate, într-un act creator. „Pe toate, spune Adrian Buzdugan, le-am grupat în patru categorii: *tare fiziologice* (suferințele trupești și insomnia), *tare ale intelectului* (luciditatea, excesul), *tare morale* (duplicitatea, fanatismul politic) și *tare filosofice* (nedesăvârșirea, însingurarea).“

Este vorba în fapt de o grilă de fundamentare a discursului filosofic cioranian. Un exercițiu care încearcă să încercuiască și să selecteze ceea ce este filosofie în opera lui Cioran de ceea ce pare să nu fie filosofie, o departajare pentru care, subliniem acest lucru, dincolo de implicitul pe care a percepția noastră îl oferă, e nevoie să avem criterii clar definite și delimitate. Tot așa cum, în legătură cu *antifilosofia* lui Cioran, Adrian Buzdugan ne avertizează asupra unei relativități noționale: „Există o anumită naturalețe doar în măsura în care nu se cade în capcana unei imposibile sinonimii, poziționarea *anti-sistem filosofic* nu-i totuna cu *antifilosofia* [subl. A.B.]. Și chiar dac-ar fi în scrierile sale conturată suficient, *antifilosofia lui tot o filosofie rămâne* [s.n., I.D.]“.

Adrian Buzdugan pune acest prim capitol din cercetarea sa sub grila „*nedesăvârșirii*“ reflecției cioraniene, o dimensiune despre care s-a mai vorbit. Desigur că „*nedesăvârșirea*“ poate să țină de natura umană, ea este *tarele* cu care, conștient sau nu, ne confruntăm mereu, un obstacol pe care, printr-o subterană lege a compensațiilor, încercăm neîncetat să-l depășim. Nedesăvârșirea de care Cioran a dat dovadă în scrierile sale, fenomen eronat considerat de un critic ca Eugen Simion ca o neîmplinire a autorului, este cu adevărat un „tare“ care are – nu doar la cel care a trăit inconvenientul de a se fi născut – cel puțin două fețe: una de cânepă, cu adevărat tare, de care vrei să scapi pentru că e aspră, zgârie și te împiedică, și altă față care e de mătase. Cea din urmă nu mai este un handicap, căci – prin acea amintită alchimie a legii compensației – ea luptă subteran cu simetrica ei parte și reușește să convertească un atare efort în izbânzi ale autodepășirii. Sunt destule precedente în acest sens. De pildă, despre G. Călinescu, copil din flori, s-a spus că și-ar fi recăpătat identitatea și, mai mult, a amplificat-o printr-o operă de excepție.

Nici Cioran nu a scăpat, așadar, de acest adevăr implacabil. În fața unor limite existențiale, confruntat cu „*tarele*“ său, el și-a luat revanșa prin performanța de vârf a unei reflecții ne-asemănătoare. N-a fost o persoană „tare de fire“, dar a fost un autor „tare de gândire“. Autoevaluările lui trebuie luate însă *cum grano salis*.

LIBRIS | We know books

Gânditorul nu trebuie crezut *tale quale* prin ceea ce spune, căci cea mai frustrată afirmație e blurată ca sens și devine ambiguă odată cu alchimia stilului cioranian. Nu sunt eu primul care precizează un atare adevăr. Sentimentele, trăirile generate de variile neajunsuri ale sănătății și de avantajele bolilor au fost sublimate, fizicul s-a metamorfozat într-o alcătuire meta-fizică.

Cioran este un gânditor orgolios, chiar cu o anume infatuare, el își îndreaptă tirul criticii implicite sau explicite – ca și alți autori nonconvenționali – împotriva filosofilor sistemici sau sistematici. Mai mult, formulările sale sunt făcute, de multe ori, pe gama unui cântec de Sirene: conceptualizarea (uzurpatoare de cele mai multe ori) se oprește adesea pe pragul elaborărilor psihologice sau psihologizante, noțiunile folosite nu ajung la gradul de saturație existențial-filosofică al unor concepte. De aici retorica lui răscolitoare îndeosebi pentru acele *Eu-ri* a căror trăire renunță la oficiul critic al rațiunii, al păguboasei conștiințe. Prin 1979, într-o „schită de rătăcire“ din *Sfârtecare*, Cioran mărturisea sastisit: „Obsesiile, tulburările, *interesul obligat pentru fiziologie* mi-au provocat de timpuriu *disprețul față de orice speculație* [s.n., I.D.] ca atare. Și dacă în atâția ani nu e nimic în care să fi progresat, am învățat măcar temeinic ce înseamnă un *trup*“ . (vezi *Sfârtecare*, Humanitas, 1995, pp. 74–75)

* * *

Ne întrebăm, odată cu Adrian Buzdugan, dacă a reușit reflecția lui Cioran să ne scoată la suprafața aceluși „univers pleonastic“ încât întrebările și răspunsurile sale să nu mai fie echivalente. Mai mult, care dintre cele trei sau patru atitudini în fața lumii a avut-o Cioran și pe care ne îndeamnă să o urmăm?

Dacă opțiunile lui Cioran sunt cumva ambigue, în schimb ne adresează un avertisment categoric și ultimativ: „Nu începem să trăim cu adevărat decât acolo unde se sfârșește filosofia, pe ruinele ei, când am înțeles teribila-i nimicnicie, și că zadarnic am recurs la ea, căci nu ne este de nici un ajutor“ . Va trebui să diferențiem însă numaidecât înțelepciunea de filosofie, poate plecând de la faptul

că Pythagoras ar fi fost printre primii care a întrebuițat cuvântul filosofie, numindu-se pe el însuși filosof, dar spunând totodată, cităm după Diogene Laertios, că „nici un om nu este înțelept, ci numai zeul“ .

În ce privește aceste indicii, cartea lui Adrian Buzdugan ne este cu adevărat de folos. Pentru a ajunge la presupusul filosofic cioranian, eseistul presupune o muncă nu altfel decât laborioasă: „Eu cred că re-ala forță a ideilor sale filosofice se poate (re)găsi doar prin coroborarea afirmațiilor sale răspândite în atâtea mii de fragmente, prin refacerea unui *puzzle* uriaș“ . Și precizează că, propunându-ne câteva chei de interpretare a scrierilor cioraniene, va încerca să accentueze „locurile unde abaterile de la Cioranul *real* au fost nepermis de mari“ .

* * *

Diferența specifică dintre *gânditor* și *filosof* este ceea ce-l preocupă pe Adrian Buzdugan în a doua secțiune a cărții sale. „Filosofii scriu pentru profesori, spune Cioran cu o aluzie cumva kantiană; gânditorii, pentru scriitori.“ (vezi *Sfârtecare*) E aici o formă prescurtată de pingpongism semantic din care nu prea ieșim cu victoria unui sens. Ambele ipostaze se dovedesc însetate: primul dorește chinul, celălalt, adevărul, noțiuni cu saturații existențiale diferite ca natură. Primul are o concentrație psihologică, în timp ce adevărul suportă marca ontologicului. Sofistica lui Cioran, să repetăm cumva, blurează abil deosebirea și ne derutează: „«Ce este adevărul?» e o întrebare fundamentală. Dar ce înseamnă ea pe lângă: «Cum să suporti viața?» . Și chiar și aceasta pălește pe lângă următoarea: «Cum să te suporti?» – Iată întrebarea fundamentală, la care nimeni nu e în măsură să ne dea un răspuns“ . (vezi *Sfârtecare*, p. 137)

Într-un atare context al receptării, identificarea mărcii reflecției cioraniene e făcută de Adrian Buzdugan prin întoarcerea la spațiul fondator al filosofiei grecești. „O filosofie pseudoeclectică, având elemente de stoicism, scepticism nativ, «eretic», cinism moderat, epicureism neortodox, cu scopul de a contrabalansa sterilitatea acediei și a existenței tragice.“ Efortul este cel al separării, sau chiar al

sortării, discursului cioranian între ceea ce conține în el fiziologic, pe de o parte, metafizic, pe de alta. E la mijloc o selecție anevoie de făcut nu atât pentru că criteriile departajării suferă de o anume labilitate constitutivă, cât mai ales pentru că silogismele cioraniene sunt produsul aceluiași spirit ultrarafinat stilistic.

Aparent, este relativ facil de pronunțat asupra semnificației reflecției lui Cioran, căci o poate face și un spirit oarecum mediu, fără prea mare efort și comprehensiune. Nu cred că trebuie să acordăm atenție și credit opiniilor unor cititori de ocazie ai lui Cioran, de genul lui Ion D. Sârbu, un eminent dramaturg și judecător al distopiei totalitare, dar atât și nimic mai mult. Sârbu, ca și alții ca el, nu are autoritatea critică a unor silogisme care să ne impună o anume viziune. Sunt cititori impresionisti marginali și atâta tot, cu preformismul lui *déjà-vu* la orice pas al lecturii. Și tot așa, nu acordăm credit celor care, făcând din paradoxul cioranian un fel de mit, cred că silogismele atipicului filosof ar asculta de *logica speculativă* – căci despre asta este vorba – a coincidenței contrariilor. Trebuie spus că nicăieri, în nici un singur text nu vom da peste așa ceva, atare mecanism nefiind de aflat la propriu în reflecțiile credincios-necredinciosului Cioran decât sub o formă de tot diluată, aparent și eterat sublimată.

Adrian Buzdugan nu cade aproape deloc în capcana unei „păcăleli de geniu“ din partea lui Cioran, cu toată regia sa teatrală de a înscena adevăruri despre sine care să semene leit cu adevăruri despre alții. Eseistul cântărește cât se poate de exact încărcătura psihologică din judecățile și din silogismele cioraniene, decodifică atent volatilitatea și visceralitatea ideilor acestui antifilosof. Mai mult, el consideră opera lui Cioran oarecum repetitivă, dar tocmai de aceea dificilă, unele părți ale ei exprimând nu doar *in nuce* idei pe care le ilustrează cărțile ulterioare. „Aparent, opera cioraniană e ușor de cucerit; după câteva zeci de pagini citite, maxim două-trei cărți, ai senzația că poți ajunge cu ușurință în zonele centrale ale unei opere care lasă la vedere intențiile, temele, obsesiile, fiind ușor de ghicit și stilul ușor de recunoscut în mărcile-i esențiale.“ *Bref*, citindu-l pe

Cioran, avem nu de puține ori senzația unui *déjà-vu*. Numai că nu vreo Kerkoporta vrea să ne indice exegetul, chiar dacă Emil Cioran pare să lase ca uitare nu doar niște porți semantice deschise, ci chiar semne călăuzitoare. Sunt aici motive care ne îndeamnă nu la clemență față de scrierile lui Cioran, ci, dimpotrivă, la o interpretare lipsită de orice urmă de menajament. Se cuvine aplicat textului cioranian un tratament similar cu acela pe care gânditorul l-a urmat neabătut în reflecția sa existențialistă, în felul în care s-a raportat la toți cei situați în bătaia criticii sale nediscriminatorie.

În eseuri sau în caiete, dar din plin și în corespondență, credem că Emil Cioran recurge aproape sistematic la automatizarea propriei identități culturale și nu numai. El schimbă periodic până la inversare semnele de circulație semantică în perimetrul biografiei și al operei sale. Generalizând pripit, poate ilegitim, cineva ar putea chiar alipi și o atare tendință maladivului cioranian. Ceea ce de altfel – poate chiar asta e miza lui Cioran – îl face viu, contradictoriu și controversat. Este o stratagemă sesizată de exegeți, subliniată și de exegetul de acum atunci când califică negările cioraniene drept ceva teatral. Cum teatrală este, între altele, și fișa clinică pe care Cioran i-o face lui Nietzsche, în fapt „anonim“ -autoreferențială de la un capăt la altul.

* * *

Excavarea ostentativă a patului biologic generator de maladii ale spiritului, operație făcută de unii exegeți cumva în cheia chiar a invectivei, poate fi un exercițiu cu un oarecare șarm expresiv, dar care nu aduce mare spor în decelarea gradului de saturație metafizică a discursului cioranian. O asemenea combustie poate întreține reflecția acestui autor, o și face de altfel, însă ceea ce contează finalmente e fructul unor atare acte de gândire. Așa încât ceea ce trebuie să ne intereseze este textul receptat și interpretat ca fiind de sine stătător, aruncând acele ancore ale navei textuale, îndeosebi acea frânghie cu nodurile gordiene ale maladivului cioranian. Cel din urmă poate declanșa și chiar acompania exercițiul gândirii, dar noi rămânem în mâini cu textul ca atare, text pe care-l punem

pe masa lecției de anatomie. Este ceea ce face în mare parte în eseuul său Adrian Buzdugan. Nu narativul vulcanic cioranian este ceea ce urmărește el, ci densitatea și autonomia unei armături noționale care face eforturi de acreditare conceptual existențialistă. Nu eludez următoarea sa observație care individualizează expresia „antifilosofului”: „În cele mai multe dintre cazuri, «definirile» lui Cioran nu sunt intersanjabile, nu sunt valabile pretutindeni în opera sa, nu pot fi aplicate pentru înțelegerea «corectă» a oricărui fragment, a oricărui text în care apare definitul”.

Exegetul a citit mai tot ce s-a scris esențial despre Cioran, el adnotează critic preinsele silogisme care fabulează dezinvolt în marginile scrierilor acestui autor, opere pe care mulți le citesc în cheia *literarității filosofante*, ca să preiau formula unei teze de doctorat ținute cu peste două decenii în urmă. Chiar un critic cu autoritate confirmată ca Nicolae Manolescu pare să-l izoleze pe Cioran în lăndul istoriei literaturii, calificându-l, subliniază Adrian Buzdugan, drept „gânditor excentric pe resturile celui care odinioară fusese un teribilist mimând deznădejdea”. Și nu e singurul exeget care s-a oprit mai degrabă la fragilitatea sau la inconsistența conceptuală a discursului cioranian, la „spoiala metafizică” a acestuia, motiv pentru care Cioran s-ar cuveni revendicat mai degrabă de sfera literaturii decât de cea a reflecției sapiențiale. Chiar încercarea lui Nicolae Turcan de a detecta în gândirea lui Cioran o permanentă confruntare cu limita, cea întruchipată de „exces”, pune cumva între paranteze izolatoare identitatea ontologică – mai exact: existențialistă – a structurii terminologice.

* * *

Demersul lui Adrian Buzdugan are nu o dată și rostul unor îndreptări ideatice sau morale pe care le face asupra unor conjecturi ce aparțin criticilor cu ipoteze de lucru lejere, cu discurs alimentat din varii episoade biografice ale lui Cioran, care speculează în cheia chiar a invectivei a ceea ce se numește „tarele morale”. Mă refer la segmentele hermeneutice unde sunt deconstruite diagramele

unor presupuse sau prost-puse atitudini cioraniene: duplicitatea sau fanatismul politic. Patrice Bollon, de pildă, care l-a cunoscut pe Cioran și a vizitat Sibiul, vede în opera acestuia o „dezavuare subterană a trecutului său”. Gânditorul din Rășinari este parcă permanent învinuit de o culpă politică și chiar metafizică, el nu ar fi putut reitera destinul lui Saul care a devenit Pavel. Autonomia textului cioranian e ilegitim coruptă, injoncțiunea prejudecăților tulbură dreapta evaluare a operei.

Adrian Buzdugan interpretează și alte mărci existențiale specifice scrierilor lui Cioran, subsumate „tarelor metafizice”. Singularitatea, care dă seama de inseparabilitatea organică a biografiei de operă, nedesăvârșirea, fascicul de impulsuri care vin dinspre eul cogitativ cioranian și care a irigat neîncetat reflecția auctorială, plictiseala, cu determinațiile ei ontice care trimit la „temporalitatea *Dasein*-ului” heideggerian, stare pe deplin fecundă, și ea, pentru filosofare. Pentru engrama stilului cioranian, observația exegetului de acum este importantă: „Exilat, conștient că a preluat parte din cusururile strămoșilor săi, plictisit, obosit, neîmplinit pe mai multe planuri, Cioran este *constrâns să se săvârșească doar într-un holomeric nicasian, în fragment* [s.n., I.D.]”.

Aceste ecluze, dar și altele, ne conduc spre identitatea proteiformă a reflecției cioraniene: ce este autorul, gânditor privat (cu sintagma lui Kierkegaard), filosof nesistematic, antifilosof, înțelept (în înțelesul aristotelic) sau, cum insolit și hazardat s-a spus, „ornitorincul filosofiei moderne”? Sunt tot atâtea măști ale unuia și același moralist de secol XX, unul care se răzbună sapiențial pe gândirea leneșă față de sine și de celălalt, față de lume și de transcendență. Ca și cretanul Eubulide din paradoxul mincinosului, „antifilosoful” Cioran spune că „filosofia nu dispune de nici un adevăr”, neuitând să adauge însă, paradoxal, că „nimeni nu va intra în lumea adevărilor dacă n-a trecut prin filosofie”. (vezi *Cartea amăgirilor*) El se apropie astfel, crede Adrian Buzdugan, de Șestov prin încercarea de a acredita apoteoza lipsei de temeuri promise de filosofie.

* * *

Cu aceste interstii exgetice, Adrian Buzdugan se apropie de epicentru interogațiilor sale și își pune – și ne propune – abrupt o probă de discernământ: cât de mult e „ancorată în filosofie“ opera lui Cioran? După care urmează ipotezele și concluziile în ultimele două părți ale cărții, paginile cu adevărat esențiale ale acestui excurs prin opera lui Cioran.

Ca un primitiv „boier al minții“, gânditorul din Rășinari a refuzat doar să existe în palatele rațiunii pure și a preferat să trăiască în șoproanele vieții, dându-ne pentru cea din urmă nu consolări sau mângâieri, ci dandysmul – împrumut aici sensul de la Camus – unei revolte față de sensul ei tragic. El decantează „reînnoiri la limita eclecticismului“, ca grefier al tumultului existențial stenografiază „o notație fracturată, fulgurantă, având ca finalitate descrierea particularului – paradoxal, un particular conturat perfect, generalizat, universalizat de către cititor“, silogisme în care funcționează în conjuncție observația psihologică rafinată și gândul meta-fizic extrem de profund.

Filosof al condiției umane, cum observă Gh. Vlăduțescu, Cioran comunică tensiunea vulcanic-disperată a existențialului, cu backgroundul său numit deopotrivă ispită și suferință, noțiuni care ambiționează bovaric să capete saturație ontologică. Adrian Buzdugan îl situează astfel pe „atipicul“ Cioran undeva între „filosofia vieții“ și „filosofia pentru viață“, registre în fond proteiforme ale unei gândiri existențialiste.

Idiosincrazia lui Cioran față de existențialismul lui Sartre e un sofism al orgoliului manifest. Nu intrăm aici în comentarii despre această raportare, ambii autori pot fi revendicați de la aceeași orientare reflexivă asupra eului și a relației sale cu celălalt, chiar dacă unii îl vor eticheta limitativ pe Cioran drept un „existențialist marginal“. Nu temele cu variațiunile lor sunt cele care dau determinațiile încadrării, ci Tema, neîndoielnic una existențialistă, care-și subordonează și zonele suburbiale ale nihilismului, toate acestea în pofida unei slabe recurențe a marcărilor categoriali „trăiriști“, cel puțin în

opera în limba română, cumva la umbra conceptelor de „viață“ și de „om“ care conduc în topul unui dicționar de termeni cioranieni.

Știind prea bine că mândra și infatuata moarte este veșnică, lui Cioran nu i-a rămas altceva de făcut decât să flirteze la nesfârșit și ipocrit cu sinuciderea, sub scutul protector al obișnuinței cu *ideea* acesteia. Dorința morții este astfel anesteziată sau aneantizată, iar gânditorul privat a făcut din dialogul cu moartea o filipică seducătoare, una care i-a deschis totodată ușa confruntării sau a revoltei cu/față de Demiurgul cel rău al acestei lumi. Cioran n-ar fi putut admite, fie și metaforic, moartea lui Dumnezeu, căci era privat astfel de cel mai important partener de dialog în lumea de aici, poate chiar și în cea de dincolo.

Scriitorul Emil Cioran, cum îl califică Irina Mavrodin atunci când îi analizează o definitorie poetică a ambiguității, este un gânditor tragic, o efigie a cărei siluetă i se zărește încă de când era adolescent, așa cum avea să noteze într-o pagină inedită de manuscris pe care am pus-o în circulație prin anul 2000. Gândirea sa este, observă Adrian Buzdugan, „practică“, ea se exercită nuanțat, cu sentimentul incompletudinii pe liziera înțelepciunii antice a stoicilor și cinicilor. E adânc semnificativă în acest sens „fișa clinică“ pe care o face exegetul scepticismului, printre puținele lucruri „corecte“ care se pot spune despre gândirea lui Cioran: „O filosofie pseudo-eclectică, având elemente de stoicism, scepticism nativ, eretic, cinism moderat, epicureism neortodox, cu scopul de a contrabalansa sterilitatea acediei“.

* * *

Cu ceva ambiguitate în subsolul lui de semnificații, paragraful „ipostazele gândului“ încercuiește codul unei opere care pur și simplu scapă... codificării. „În mod evident, opera lui Cioran nu poate fi circumscrisă, nu poate fi prinsă în formule tip, consacrate, de asta s-au și încercat o sumă de noi sintagme care s-o definească (mistică metafizică, antropologie lirică etc.).“